

Landbruget i Belgien.

II.

Af J. G. la Cour.

Gjødningen. Kompostgjødning. Benyttelsen af „kort“ Gjødning. Gjødningshandlere. Latringjødning, dens Opbevaring og Benyttelse. Flydende Gjødning. Den flamske Gjødning. Indretning af Gjødningsbeholdere i Gaard og Mark. Gjødningens Fordeling paa Marken. Værdien af Gjødningen til en Bygafgrøde. — Handelsplanterne. Deres Betydning for det belgiske Agerbrug. Det Areal, der dyrkes dermed.

Jen tidligere Afhandling om Landbruget i Belgien (2det Bind Side 89) omtaltes Agerbrugets Udvikling i dette Land gennem Tidernes Løb og dets Forhold til de 2 andre vigtige Erhvervsfilder for Belgien, nemlig Industrien og Handelen, samt den overordentlig omhyggelige Bearbejdning som Landmanden i den nordre Del af Belgien (Flandern) lader sin Jord blive til Del.

Gjødningen, som er den anden store Drikraft i det flamske Agerbrug, frembyder ved den Omhu, hvormed den opsamles, behandles og benyttes, flere Forhold end det foregaaende Afsnit om Jordens Bearbejdning, som umiddelbart kunne finde Anvendelse i vort Agerbrug. Allerede i

en Afhandling om Landbruget i „Kempen“*) har jeg omtalt en Del af disse, og jeg kan altsaa nu forbigaa disse Punkter, navnlig hvad angaaer Benyttelsen af de forskjellige kunstige Gjødningsarter, der paa Sandfletterne i Kempen have givet saa klare og bestemte Resultater, som vi kunne ønske; men i flere Retninger, som ikke der fandt Omtale, frembyder Flandern en viid Mark for højest interessante og folgeverdige Erfaringer. Ikke blot har man fortrinnsvis den stærke og hensigtsmæssige Gjødningsanvendelse at takke for de forholdsvis gode Afgrøder, som dække den flamske Jord, men ogsaa for den hurtige Frugtfolge med mindst een, sommetider 2, Afgrøder om Aaret, hvilket endnu mere maa undre os, der ere vante til, at Landmanden nøjes med et langsommere og mere udtruffet Sædskifte.

Smidlertid maa vi strax her sige, at selve den faste Staldgødning undertiden ikke behandles saa godt, som vi skulde have ventet, navnlig naar vi se hen til den fortrinlige Behandling og Omdannelse af Staldgødningen til Kampost, som finder Sted i selve Staldene i Kempen. Det hændes undertiden, selv i de mindre frugtbare Egne — og ogsaa i Flandern holder den almindelige Erfaring Stik, at Gødningen altid bevares med langt større Omhu i de af Naturen ufrugtbare end i de frugtbare Egne, — det hændes undertiden i Flandern, at man kan se Gødningen uordentlig henflængt i Gaarden udsat for Vind og Vejrs og derfor prisgivet store Tab, medens man samtidig seer den flydende Gødning og den hjembragte Affaldsgødning fra Bjerne og Bejene behandlede med den mest smaalige Omhu. Det hændes, — men det er langt fra Reglen, og medens denne Fremfærd formedelst sin Almindelighed berettiger til saa alvorlige Vebrejdsler mod Agerbruget i andre Lande, staaer den dog kun som enkelte Skyggepletter hist og her paa det flamske Agerbrug; i Almindelighed behandles ogsaa den faste Staldgødning godt, om end ikke saa godt som den flydende, —

*) 3die Række 13de Bind Side 217 af Tidsskriftet.

interessant nok: det omvendte af, hvad der finder Sted andetsteds. I den sidste Tid er man endogfaa, opfordret ved det dngtige Exempel givet af Baron Peers til Dostkamp ved Brygge, en af Flanders mest intelligente Landmænd — begyndt at opbevare Staldgødningen under Tag i særlig dertil byggede Skure, og naar dette ikke allerede tidligere har faaet Indgang, da ligger vist Grunden i den almindelige Benyttelse af Kompostgødning, til hvis Dannelse Staldgødningen for saa stor en Del har fundet Anvendelse. Der findes næppe en Gaard, næppe et Hus, der har nok saa lille en Plet Jord, uden at der et eller andet Sted i Nærheden af Bygningerne findes en Plads, som er Samlingsstedet for de mest forskjelligartede Affaldsstoffer fra Huset, fra Marken, fra Vejene og Byerne; alt, som blot har den mindste Gødningseværdi, eller hvis Indblanding i Jorden vil forbedre dens fysiske og mekaniske Egenskaber, selv om det ikke indeholder nogen ligefrem Næring for Planterne, vandrer til denne Plads: Fejefkorn, Grøstjerd, Gadeaffejning, Affkrælning af Jordvolde, Ukrud, Stubbe o. s. v., o. s. v., mødes her, blandes med Heste- og Faaregødning, gjennemarbejdes med Spaden, overvandes med flydende Gødning, omstikkes to eller flere Gange, alt efter det Brug, der skal gjøres af det. Dogfaa den Del af den almindelige Staldgødning, navnlig Ko- og Svinegødning, der ikke finder Plads i Kompostbunken, omstikkes flere Gange; at gjøre al Gødning „kort“ ved Omstikning og Gjæring, og ikke at bruge en „lang“ ugjæret Gødning er Flæmingens Hovedopgave; han faaer den bedre blandet ind i Jorden, og den mest ensformige Frugtbarhed af det Jordlag, han bearbejder og dyrker, er ham af Bigtighed, Planterne kunne da hurtigere tilegne sig den, og hele Opmærksomheden er blot rettet paa den hurtigst og kraftigst mulige Udvikling af den Afgrøde, der staaer paa Jorden; bliver der end ikke synderligt tilbage af en sliG Gødning til næste Aars Afgrøde, det gjør intet, thi der gjødes jo atter til den; — i Sandhed det er en fornuftig Gjennemførelse af det store økonomiske Princip: Driftskapitalens hurtigst mulige Cirkulation.

Det Tab af Stof, som en forceret Gjæring af Gjødningsen, medens den endnu ligger i Bunke, kunde foraarsage, bødes der paa ved lagvis at indblande den med Jord og Oprensninger af Grøfter og Vandløb. Intet Under derfor, at de to Gjødningsarter, der hurtigt formaa at sætte Liv baade i Kompostbunkerne hjemme ved Gaardene og den almindelige Gjødningsbunke, der i Reglen dannes og behandles paa den nævnte Maade i et Hjørne af hver Mark, hvor den skal bruges, og til hvis kommende Afgrøde der ved Behandlingen da ogsaa kan tages Hensyn, — intet Under, at disse 2 Gjødningsarter, Heste- og Faaregjødning, ere i en saa høj Pris. At skaffe Faaregjødning er ingen let Sag, — kun lidt Jord ligger i Græs, Stubmarkerne vendes strax og indeholde selv for Faar for lidt Eftergræsning; Faareholdet er derfor kun ringe; har man Raad, kjober man Faar til Vinterhold, væsentlig lokket dertil af Trang til Faaregjødning; hvis ikke, slutter man Aikford med en Faarehandler, som hverken har Stald eller Foder. Landmanden forsynes ham med Stald og Halm til Faarene og faaer til Gjengjæld Gjødningsen, der falder efter dem; for Faarehyrdens Underhold faaer Landmanden en vis Sum, og ligeledes leverer han alt Kraftfoderet: Hø, Korn og Rodfrugt til almindelige Torvepriser. Det betragtes som en saa stor Fordel paa denne Maade at kunne skaffe sig Faaregjødning, at Landmanden gjør store Opoffrelser for at naa dertil. I de bedst dyrkede Egne f. Ex. Waeslandet, findes kun een større Faareflok i hver Kommune, eller i hver Landsby; Græsningstretten langs de offentlige Veje og efter Indhøstningen tillige langs de private Veje tilkommer nemlig den Mand i Byen, der holder Tyren til fri Afbenyttelse. Ligesaa er ogsaa Hestegjødningen i høj Pris; saaledes holdes der f. Ex. ved Kavalleri-Kasernen i Brygge 2 Gange om Ugen Auktion over Hestegjødning; Landmændene møde i Masse og byde den op til 7—8 ja indtil 10 Rdl. for et 2 Heste-Væs.

Det er naturligt, at hvor Gjødning af al Slags er bleven en saa fast Handelsartikel som her, har der efterhaanden dannet sig en hel Klasse af Gjødningshandlere, større og mindre

enkelt af disse have faste Oplagspladser og Udsalgsteder, i Reglen langs de mest befærdede Veje i Nærheden af de større Byer, saa de ligge bekvemt for de fra Byerne hjemvendende Bønder*); næppe skal man da her søge forgjæves efter en saadan Gjødning, som man netop i Djebliffet har Brug for, thi ikke blot er der et rigt Udvalg af forskjellige Slags kunstige Gjødningsarter, Guano, Benmel, Kapskager, Uldne Klude osv., men ogsaa et ikke mindre rigt Udvalg af forskjellige Slags Blandingsgjødninger; den Handelende sammenkøber nemlig Staldgjødning, Gadeaffejning, Affald fra Slagterier og Fabrikker, Latringjødning, Tørveaste, som især hentes fra Holland, o. lg., sammenblander og behandler dem, alt efter det Brug, der skal gøres af dem til de forskjellige Slags Planter, Jorder og Aarstider. Andre Gjødningshandlere, der ikke have Raad til at købe og indrette et saadant Oplagssted, drive Forretningen paa en anden Vis; de sammenkøbe eller sammentigge selv og ved deres Hjælpere hos Smaafolk i Byerne det Fejefkorn og Affald, som daglig kan falde af, bringe det hen i de lange, smalle, noget klodsede Pramme, som ligge i Kanalen, og ad det Kanalsystem, som i mangfoldige Retninger gjennemfjærer denne Del af Belgien, bringes det saaledes paa en billig Maade langt ud i Egnene, hvor Bedkommende da forud ved Opflag eller Avisbekjendtgjørelser har meldt at ville komme til en bestemt Tid for af Prammens yderst uensartede Indhold at udsælge i større og mindre Partier til Vandmændene, der altid i rigelig Mængde møde ved disse Udlokningspladse.

Jeg har allerede under „Kempen“ omtalt den overordentlige Flid og Omhu, hvormed selv Børnene i deres Smaakurve samle al den Gjødning, der falder paa Vejene, saavel som alt det, der som visne Blade og Ukrud, Vandplanter og lignende kan tjene til Gjødningsbunkens Forøgelse. Det samme finder

*) Nævnlig findes dette System stærkt udviklet omkring Brygge.

Sted i ligesaa stort Maal i Flandern; jeg var engang ved et stort Kvægmarked i Gent; der var omtrent 1200 Heste, 2000 Stkr. Hornkvæg; en for mig helt ny og ejendommeligt Industri viste sig her. Overalt saa jeg vogne Dreng og raske Koner med Kurve paa Armen ligesom at staa paa Spring; aldrig saasnart tabte et af Dyrene nogle Ekstremiteter, før de styrtede sig over disse og med Hænderne sammenstråbete dem i Kurvene; i Nærheden havde de Oplagssted, hvor en ældre Kammerat holdt Vagt; da Markedet sluttedes, havde de samlet sig ikke smaa Bunker, hvis Værdi svarede til en god Dagløn for dem Alle, og Markedspladsen var saa ren, som om der ingen Dyr havde været der.

Det vigtigste af Byaffaldet er naturligvis Latringjødningen. Udførslen af denne er flere Steder ordnet paa en saa fornuftig Maade, og Gjødningen betales med en saadan Pris, at Byerne istedetfor Udgift have en ikke uvæsentlig Indtægt deraf. Saaledes skeer f. Ex. i Antwerpen Udførselen af Latrinen og Renholdelsen af Gaderne ved Kommunens Foranstaltning, idet der holdes en fast Arbejdsstof, som udelukkende er beskæftiget dermed, og til hvilken der i 2 store Gaarde inde i Byen er indrettet Karlekamre, Hestestalde, Vognsture, Materialkamre, Kontorer osv. Herfra besørger da hele Renholdelsen af Byen saavel om Natten som om Dagen, og Gjødningen kjøres ned til Floden og kastes i Pramme, for da ad Floden og de tilløbende Kanaler at føres ud til større Oplagssteder, som findes i en Afstand af 1—4 Mil fra Byen, og hvorfra Udsalget finder Sted. Ved denne Ordning har Byen en Renindtægt af omtr. 40,000 Rd. aarlig, medens f. Ex. Kjøbenhavns Kommune omtrent aarlig maa betale 57,000 Rd. for at saa Dagrenovationen udført af Byen, og desuden betale Beboerne omtrent 40,000 Rd. aarlig til de forskjellige Latrintrepenører, og endelig maa de, hvad sikkert belaster dem med en endnu større Udgift, besørge Gaderne fejede og rengjorte. Ved Kjøbenhavn betale Vandmændene 3,3 β for

hver Kubikfod Patringjødning, ved Antwerpen fra 4—10,7 β for samme Kvantum alt efter dens ulige Godhed.

Naar man seer den mærkværdige Uegylidighed, hvormed den flydende Gjødning og Møgfaften andetsteds behandles selv i Agerbrug, der have modtaget store og kostbare Forbedringer i andre Retninger, naar man seer, hvorledes der ikke blot herhjemme, men ogsaa hos de praktiske Engelmænd gjøres saa yderst lidt og ofte slet intet for en Bevarelse og Benyttelse af den flydende Gjødning, samtidig med at store Summer udgives til kunstig Gjødning og samtidig med at en kraftigere Fodring af Kvæget velbegrundet søges støttet ved Tanken om den kraftigere Gjødning, som derved bringes tilveje, — saa fristes man næsten til at tvivle om, at den Vægt, som Analyser og Videnskaben tillægger den, er falsk, thi det er næsten ufatteligt, at Praktiken i modsat Fald saa længe og vedholdende skulde holde sig uimodtagelig for de saa stærkt tilraadede Forbedringer i denne Retning. Det er derfor ligesaa interessant som nyttigt at se, hvilken overordentlig Betydning Flæmningen tillægger og allerede gennem Aarhundreder har tillagt den flydende Gjødning, saa at hans Omhu for denne endog langt overgaaer den for den faste Gjødning. Det er paa en Maade en yderligere Udvikling af Systemet „giv kort Gjødning“, thi hvad er i Grunden den flydende Gjødning andet?

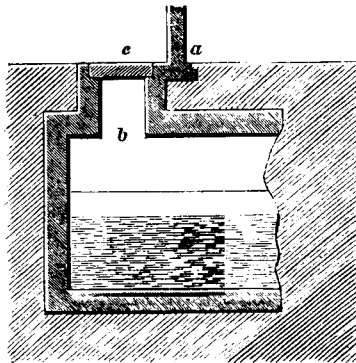

Fig. 1.

Ligesom hvert Jordbrug havde sin Kompostbunke, saaledes findes der ogsaa en eller flere Opsamlingsgruber for den flydende Gjødning. En af disse (Fig. 1) er i Reglen bygget ind under Stalden, opført af Mursten i Cement, og gennem Dræn og Rister i Grebningen løber den flydende Gjødning ned i denne. Med den ene Ende gaaer denne underjordiske Hvalving ind under Staldmuren (a), og gennem et Hul (c), der gaaer ned til Urinen, kan den da enten oppumpes eller øses op med en Spand paa Skaft, naar den er tilstrækkelig gjennemgjæret for det særlige Brug hvortil den skal anvendes; for at være mere Herre herover ere Gruberne undertiden ved Tvermure delte i flere Afdelinger, saa at hver af dem kan fylbes, henstaa og tømmes efter Behag. Til 2 Heste og 12 Køer bruges i Reglen en Beholder, der kan rumme omtrent 700 til 1000 Rbf. Menneſteurinen, der er langt kraftigere, opsamles med særlig Omhu, saaledes at man endog i enkelte Byer f. Ex. Brygge har underjordiske Køer fra alle Pissoirerne, hvorigennem Urinen ledes til store Beholdere, hvorfra den da udmaales og sælges i Løndevise for 10 til 14 β pr. Td. Naar den er gjennemgjæret, kan den blandes med dobbelt saameget Vand og afgiver dog en stærk og kraftig Gjødning, men Urinen maa have gjæret, inden den bruges, og dette iagttages ogsaa altid af Flæmingen.

Men Flæmingen nøjes ikke med at opsamle den flydende Gjødning, han laver den i stort Maal og benytter navnlig dertil Katringjødning, Kapskagemel, Hønse-, Due-, Faare- ja selv Kogjødning, idet han kaster disse Sager ned i store Gjødningskummer (Fig. 2 og 3), som ere indrettede dertil ude i Marken, indpumper Vand og udtrækker da senere med Kroge og Skrabere Resterne af den faste Gjødning, som ikke have villet lade sig opløse eller opflemme i Vandet. Dog er det navnlig de to førstnævnte Gjødningsstoffer, der bruges paa denne Maade, og som give Anledning til en temmelig betydelig og meget levende Handelsforretning. Dels i lukkede Tønder dels i aabne Bogne, men hvis flydende Indhold stjules under et let Lag af ren Halm, føres den ad Vejene bort fra Byerne eller fra de

Oplagssteder, som de ivrige Baadførere, der beskæftige sig med denne Handel, have etableret langs Kanaler og Floder. Kun Lugten røber Bognenes Indhold, deres Udseende ikke, thi om en Gjenstand end benyttes til nok saa urenlig en Gjerning, det kunde dog aldrig falde den flamske Bonde ind, at det var en Grund til ikke at holde den ren og ordentlig udvendig eller omhyggelig at rense den, naar den var brugt. Et 2 Hestelæs koster i Reglen 3 à 4 Rd., naar Latringjødningen er uforfalsket, men ofte spæde Handelsmændene den op med Vand, saa der her, ligesom ved de andre Gjødnings salg, fordres en Del Erfaring for efter Udseendet og Lugten at bedømme dens Godhed og bestemme dens virkelige Værdi, noget, hvori den flamske Bonde synes at være Mester. Bognene komme i Reglen let afsted med at aftømme deres Indhold, thi de ovenfor nævnte murede Beholdere Fig. 2, der skulle modtage det, ere som oftest lagte saa nær ved Bejen, at Gjødningen fra en Trærende kan løbe fra Bognen ind i Beholderen gennem Abningen a, som ellers stadig

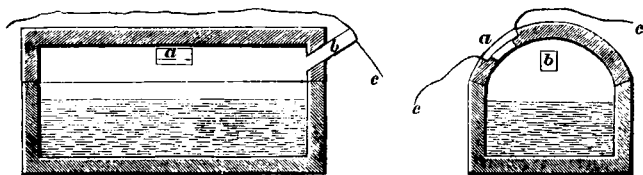

Fig. 2.

holdes lukket af en Lem. Ud af samme Abning udtages senere Indholdet, naar det har gjæret og skal bruges, medens Abningen b, der aldrig lukkes, tjener til den nødvendige Luftvexling for at en raff og heldig Gjæring af Gjødningen kan gaa for sig. Den øvre Hvalving af Beholderen, hvis nedre Del er nedgravet i Jorden, dækkes med et Lag Jord (c), som snart overtrækker sig med et frodigt Græstæppe, saa man ikke skulde ane, hvad der gemmes under det, hvis ikke Lugten forraadte det. Har man ikke Raad til at bygge en muret Beholder, og det er i stærk, leret Jord, at den kan graves, bliver den i det

mindste altid dækket med et Tag (Fig. 3), for at Gjæringen ikke skal forulempes af stærke Regnfald. For os vilde

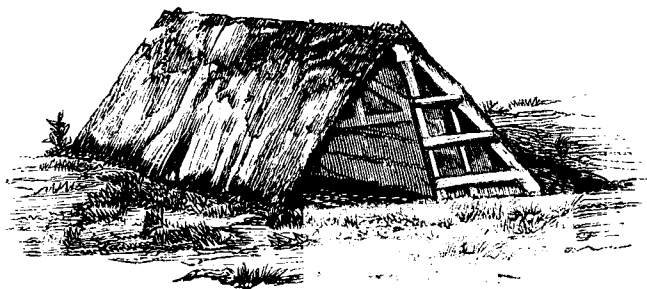

Fig. 3.

flige Beholderes Tilstedeværelse hist og her ved Bejene være modbydeligt; hos den flamske Bonde, der arbejder mellem dem og senere udspreder deres Indhold over Jorden, mærkede jeg intet Tegn paa, at Lugten var ham særlig ubehagelig; enhver Modbydelighed hos ham er sikkert bleven kvalt af det langt vigtigere Hensyn til det Gode, som en sliG Gjødning er for hans Jord.

Den flydende Gjødning, navnlig Urinen, blandes ofte, ja maaste endog som oftest med Oliekagemel, især hvis den skal bruges til Hør eller Tobak; dette bidrager ikke lidt baade til at gjøre den mere ildelugtende men ogsaa kraftigere, og i Reglen blandes den da med sit eget Kvantum af Vand, efter at Gjæringen er foregaaet, da den ved at bruges ublandet vilde virke for stærkt og „bortbrænde“ Afgrøderne. Paa større Gaarde udbringes den ved Hestekraft paa Markerne i en stor Tønde, der bagtil har et sakraat Brædt, hvorpaa den falder og fordeles, saa at der hver Gang overgjødes en Agers Bredde. Men i alle de mindre Jordbrug udbæres den enten af 2 Mand, der bære den lille Tønde, som kan rumme 3—4 Rbf., imellem sig, eller denne sættes paa en Hjulbør og trilles ud, for at Indholdet da kan tømmes i løse Tønder, der sættes paa Marken langs hen ad Ageren. Herfra kastes den da atter med en lang-

skaftef Djer ud over Kornet med en faadan Færdighed, at den intetsteds falder fom en Plaff, men overalt fom en tynd Regn. Er det Tobak, Kartofler eller lignende, der skal vandes, da kastes den ikke ud, men tildeles af en stor, brun, meget bredmundet Verkruffe hver Plante, efter at Spaden eller — i de større Jordbrug — Hvyppeloven har bragt Jorden op til Plantestænglen. Endnu en 3die Maade at udbringe den flydende Gjødning paa vil man ofte mødes med i alle de smaa Jordbrug paa de egentlige Husmandslodder. Apparatet bestaaer af en stor flad Spand, der ved et Par Bæreremmer kan bæres paa Ryggen, og i hvis nederste Del der er anbragt en Læderflange, som under Udbæringen ligger langs op med den ene Side af Spanden og fastholdes af en Øfken, men fom ved Brugten holdes nedad, saa at Spandens Indhold derigjennem kan udtømmes og fordeles til Planterne. — Mængden af den flydende Gjødning, der bruges pr. Td. Vand, varierer fra 150—500 Kbf. pr. Td. Vand. —

Har Flæmingen opbudt store Anstrængelser for at skaffe sig en saa stor og god Gjødningsmasse, uden hvilken han veed, at han inden faa Aar vilde bukke under i Konkurencen med sine Naboer, saa anvender han den ogsaa med ikke mindre Omhu og nøje Eftertanke, og det vilde blive umuligt at give en udtømmende og fyldestgjørende Fremstilling heraf; Jordsmonnets Bestaffenhed, Sædearten og Aarstiden betinge en højt forskjellig Fremgangsmaade, forskjellig Gjødningsmængde, forskjellig Gjødningsblanding osv. Kun kan man i sin Almindelighed fige dette:

1) Han gjøder altid een, i Reglen 2 og meget ofte 3 Gange om Aaret, første Gang umiddelbart inden Jorden skal tilfaaes, de følgende Gange som Overgjødfning, hvad enten det er en Overgjødfning med tør Gjødning, f. Ex. Guano, eller, hvad der er almindeligere, med flydende Gjødning; denne anvender han aldrig eller kun højt nødig uden efter en Regn; er det i længere Tid tørt Vejr, og Overgjødfningen ej længer tør udsættes, da overvandes ofte først med rent Vand, af Frygt for at den flydende

Gjødning ellers skal bortbrænde og ødelægge Planternes Blade. Kun omkring Plantens Rod tør han i tørt og varmt Vejr vande med Gjødningevand uden forud at bruge rent Vand.

2) At give Planterne Gjødningen i en saa opløst Form som mulig, saa at de strax kunne tilegne sig den, er en ufra-
vigelig Regel for ham; at lade Gjødning henligge flere Aar i Jorden, inden den bliver brugt, vilde forekomme ham højest ufor-
nuftigt, og hans Fordømmelse deraf bliver saameget stærkere, som hans omfangsrige og velbegrundede Gjødningserfaringer ere indsamlede paa hans temmelig lette tildels sandede Jorder, der, som bekjendt, ere de daarligste Husholdere med den Gjødning, man betroer dem.

3) At indblande og fordele Gjødningen saa omhyggelig som mulig i Jorden, er ogsaa en Hovedopgave for ham; ofte tager han ikke anden Greb med sig i Marken til at sprede Gjødningen med end sine Fingre.

4) Navnlig Handelsplanterne forsyner han rigeligt med Gjødning; de kunne taale det, ved dem behøver han ikke at frygte for Lejesæd: denne ubehagelige Grænse, som Kornarterne sætte for vore Bestræbelser efter at forøge Foldenes Mængde.

For i Tal at give at forstaa, hvor stor Værdi der saaledes gennem Bearbejdningen og Gjødningen nedlægges i Jorden, skal jeg anføre et Exempel for Vinterbyg; der gjødes til den om Efteraaret med Staldgjødning, og om Foraaret faaer den en Overgjødsning af flydende Gjødning. Exemplet er taget fra en Gaard ved Gent og uddraget af den Erstatningskontrakt, som altid oprettes mellem den tiltrædende og den fratrædende Forpagter. Alt er beregnet pr. Td. Land:

Jordens Bearbejdning	9 Rdl 4 ½
Rest i Jorden af forrige Aars Gjødning	13 — " —
Staldgjødning om Efteraaret	26 — " —
Saafæd	3 — " —
Flydende Gjødning om Foraaret	14 — " —

65 Rdl 4 ½

Det er et Exempel valgt i sin Almindelighed og til en Sædart, som ikke er den, der faaer rigeligst Gjødning, — men det er dog talende nok i sig selv.

Men hvorledes kan det dog betale sig at anvende en saa stærk Bearbejdning, en saa rigelig Gjødning paa Jorden; paa hvad Maade kan dog den Kraft, de Kapitaler gjenvindes, der saaledes nedlægges i den? Det er klart, at Korn og Græs ikke ville være istand til at dække de Udgifter, som et fligt Jordbrug drager paa sig, der maa bruges andre Planter, som i sig repræsentere en langt større Kapital, end selv den frodigste Korn- og Græsafgrøde er istand til at yde os. Det er klart, at vort almindelige Agerbrugssystem med Brak, flere Aars Kornavl og flere Aars Græsleje ikke her kan fyldestgjøre, ja selv om vi kom ud over Brakken og erstattede denne med en Grønfoederafgrøde, Agerbruget vilde endnu ikke være intensivi nok, der maa bruges et Sædfifte, som anderledes stadig lægger Beslag paa Jorden og dens Kræfter end vort almindelige.

En gennemgaaende Benyttelse af Handelsplanter og Efterafgrøde ere de Midler, som sætte den flamske Jordbund, trods dens naturlige Tarvelighed, trods den store Kapital, der nedlægges i den, og trods den høje Rente, den maa svare, istand til at holde sin flittige Dyrker stadesløs og endda give ham et ret godt Overflud til ren Fortjeneste. Uden Handelsplanten vilde det flamske Agerbrug strax falde sammen; indtager den kun forholdsvis en lille Del af den dyrkede Jord, nemlig kun omtrent 9 % i Østflandern og lidt mere i Vestflandern, saa er det dog fortrinnsvis den, der bærer det Hele, den, der dækker Underballancen, som Kornavlen formedelst Konkurencen paa Verdensmarkedet af billigere producerende Lande vil fremkalde, den, der sætter Flamingen i Stand til at betale saa høj en Rente af sin Jord, den, der ved sine enorme Fordringer til Arbejdskraft skaffer det, man kan næsten sige overbøfke, Land Brødet, baade Sommer og Winter.

Og dog — ja vi maa sige det, om det end gjør os ondt at skulle fælde en saadan Dom om et Agerbrug, hvis enkelte Dele vi have beundret ved hvert Skridt — den Rigdomskilde, som Handelsplanten i fordums Tider var for Belgien, da nemlig den rige flamske Industri blomstrede og næsten udelukkende hentede sit Raamateriale fra den flamske Jordbund og til Erstatning lod denne blive delagtig i sine svulmende Indtægter, — den Rigdomskilde er den ikke længer, efter at Industrien har vundet et saadant Opving i England, efter at Dampen og Maskindriften har samlet saa meget af den tidligere Haandindustri, der ogsaa kom Landbefolkningen til Gode om Vinteren, i de store Fabrikker i Byerne, og efter at Bomulden har holdt sit Indtog i Europa og Aar for Aar griber mere og mere om sig. I en hel anden Betydning er den nu bleven nødvendig for Flandern, ikke som før for at fyldestgjøre den rige Industries Krav, men for at give Arbejde og Brød til denne tætte Befolkning, som føler sig knyttet til deres Fædrenejord saa inderligt og varmt, at Udvandringslysten aldrig har kunnet faa rigtig Indgang hos den, skjøndt Befolkningen i enkelte Egne er saa tæt og Arbejdslønnen som Følge deraf saa lille, at Beboernes Velvære undertiden kontrasterer vel meget til Jordens rige Afgrøder. Og dette Udtryk af Fædrelandskjærligheden maa bringe os til at dømme mildt, naar vi maaste ellers fra et rent økonomisk Standpunkt vilde fælde Dom over Forholdene i Belgien, tilmed da det kun er i enkelte Egne, at en saadan Overbefolkning kan siges at finde Sted, og vel maa vi mindes, at hvis ikke Handelsplanten havde været, da var der ikke en Plet i hele Flandern, uden at den vilde lide af Overbefolkning, da vilde for lang Tid siden enten Armod og Sult have bredet sig ud overalt, eller ogsaa maatte hver ny Generation have sendt sit Overflud af Børn ud af Landet, og Landets Kraft og Betydning, hvori dog virkelig ogsaa Befolkningens Mængde, navnlig i Krigstilsælde, er en Faktor, vilde have være langt mindre, end den nu er. Og i denne samme Betragtning ligger et Haab om, at den i enkelte Egne herskende Fattigdom, tvertimod at brede sig

ud over de andre Egne, alt som Folkemængden tiltager i disse, vil kunne hæves, thi hvorfor skal Agerbrugets Intensitet netop nu have naaet sit Højdepunkt, hvorfor skal der ikke kunne dyrkes mere end de 8—9 % af Jorden med de rige Handelsplanter, Markederne ere dog ikke oversfyldte med disse, — det belgiske Agerbrug har gennemgaaet saa mange Kriser i de forløbne Aarhundreder, men atter rejst sig med ny Kraft og Styrke af disse, — og vi se derfor ingen Grund til at mistvilde om, at dette ogsaa vil blive Tilfældet denne Gang. Desuden maa vi sige, at det navnlig var i de store Fabrikbyer og deres nærmeste Omegn, at vi traf den stærke Fattigdom.

De industrielle Planter, som navnlig have Betydning i det belgiske Agerbrug, ere: Hør, Hamp, Raps, Humle, Euforie og Tobak, og desuden Krap og Sukkerroer; de indtog 1846 ialt 4,47 % af den dyrkelige Jord i hele Belgien, men vare meget ulige fordelte i de forskjellige Provinser; saaledes dyrkedes i Vestflandern 9,84 %, i Østflandern 8,79 %, i Hainaut 5,05 % og i Brabant 4,59 % af den dyrkelige Jord med disse Planter, medens der i Liège, Luxembourg og Namur ikke engang dyrkedes 1 %; i det Hele taget er det den flamske Del af Belgien, der er de industrielle Planter's Hjem, hvorfor jeg ogsaa netop paa dette Sted skal omtale dem. I Arrondissementerne Roulers dyrkedes 14,12 %, i Thielt, Termonde og Courtray mellem 12 og 13 % af Agerjorden med disse Planter.

(Fortfættes).